

KAAP HOORN JOURNAAL

Stichting Nederlandse Kaap Hoorn-vaarders

website: www.kaaphoornvaarders.nl • e-mail: info@kaaphoornvaarders.nl

nr. 3
december 2004
ISSN 1572-7769

Vertrouwen in de toekomst

Het was een groot genoegen zo velen van u te mogen ontvangen op 17 oktober in de nieuwe Schouwburg 'Het Park' in Hoorn. Dat was dubbel genieten op deze prachtige locatie aan het IJsselmeer. De Stichting Nederlandse Kaap Hoorn-vaarders staat ook in 2005 weer bol van de activiteiten. Voor het eerst hebben wij mogen meemaken dat ons laatste jaarboekje 'Scheepsmanoeuvres onder zeil' binnen de kortst mogelijke tijd was uitverkocht. Er is inmiddels een tweede druk uitgebracht.

Voorzichtig komt het onderzoek naar Nederlandse schepen, die in de 19e eeuw Kaap Hoorn hebben gerond van de grond. U leest er elders in het Journaal meer over. Op 19 februari 2005 (noteert u die alvast?) houden we voorlopig de laatste 'Februari-lezing' in het Scheepvaartmuseum. Het museum wordt in een aantal jaren geheel verbouwd en aangepast aan de moderne tijd. We

hopen dat wij vanaf 2006 bij de Koninklijke Marine in Amsterdam terecht kunnen. Tenslotte zijn we in een vergevorderd stadium om de boven de Kamers liggende zolder te verbouwen, om zo een goede archiefruimte in te richten. Er zal een vaste trap naar de zolder komen.

U ziet, wij zijn nogal wat van plan. Maar niets kan zonder uw steun. Ik hoop dan ook van harte dat wij in 2005 de vijfhonderdste begunstiger mogen begroeten.

Drs. Ronald J. de Jong, voorzitter

De Stichting Nederlandse Kaap Hoorn-vaarders heeft met leedwezen kennis genomen van het overlijden van haar begunstiger

ZIJNE KONINKLIJKE HOOGHEID PRINS BERNHARD DER NEDERLANDEN

Wij zijn dankbaar voor zijn betrokkenheid bij onze Stichting. De Koninklijke familie wensen wij veel sterkte met het dragen van dit verlies.

Chr. Offringa benoemd tot 'bijzonder adviseur'

Tijdens de jaarbijeenkomst van onze Stichting is kapt. Chris Offringa benoemd tot 'bijzonder adviseur'. Chris Offringa heeft zich jarenlang beijverd voor de belangen van de Stichting waarvan hij tot 2002 voorzitter was.

Chr. Offringa werd benoemd tot 'bijzonder adviseur'

Voorzitter Ronald de Jong overhandigde aan Chris Offringa de fraaie oorkonde, behorend bij deze benoeming. Het bestuur hoopt van harte dat het nog vele jaren een beroep kan doen op de kennis en kunde van onze oud-voorzitter.

De heer Offringa moest overigens wél afstand doen van de 'kei van Dragt' die hem in 2002 door de voorzitter van de adviescommissie Kaap Hoorn-rondingen, mr. D. Dragt, was overhandigd uit waardering voor zijn jarenlange inzet. De originele Kaap Hoorn-steen ging over in handen van kapitein Van der Hoek, de enige nog in leven zijnde Nederlandse Kaap Hoorn-vaarder.

Het waren twee hoogtepunten van onze jaarbijeenkomst die op 17 oktober plaats vond in de nieuwe

Schouwburg van Hoorn. Na de opening werden voor een aandachtig gehoor door Ronald de Jong, Louis Horneman en Paul Blom facetten belicht uit het leven van de 17e eeuwse ontdekkingsreiziger Hendrick Brouwer. Zij hadden zich zozeer in hun materie verdiept dat de voordracht van Douwe Keizer helaas wat in de knel kwam. Hij verdient zeker een herkansing!

Ook dit jaar was er weer een zeer gewaardeerd optreden van het shantymen-koor 'Kaap Hoorn'. De traditionele labskousmaaltijd was de smakelijke afsluiting van de bijeenkomst die door ongeveer 150 begunstigers werd bijgewoond.

Chr. Offringa overhandigt de 'Kei van Dragt' aan kapt. Van den Hoek. De schenker, Dhr. D. Dragt, kijkt toe.

Monstergolven... bestaan!!

Het bestuur werd vorig jaar benaderd door Ir. Woerlé van het KIVI, de landelijke vereniging van ingenieurs, met de vraag of de heer Van Geuns nog aanspreekbaar was in verband met een bevestiging van het bestaan van monstergolven.

Wij moesten hem vertellen dat hij in 2002 helaas is overleden. De heer Woerlé verwees ons naar een bericht op Teletekst (zie hieronder) waarin een Duits onderzoeksbureau aan de hand van satellietopnamen gewag maakt van het bestaan van dergelijke golven. De heer Woerlé bleek volledig op de hoogte van de golftheorie van Wouter van Geuns en wilde hem alsnog complimenteren met zijn jarenlange strijd omtrent de voorspelbare golfvorming in bepaalde omstandigheden, wat nu kenmerkend via andere methoden is bevestigd.

Het bericht van Teletekst (8 oktober 2003) luidde als volgt:

'Zeevarenden moeten rekening houden met het bestaan van reusachtig grote golven. Wetenschappers van het Duitse GKSS-onderzoekscentrum bij Hamburg hebben dat bekend gemaakt. Onverwachte golven van 40 m hoogte zijn geen zeldzaamheid, heeft een studie van duizenden satellietfoto's laten zien. Wetenschappers geloofden eerder de zeemansverhalen over de golven niet.'

Het maandblad 'Natuur Wetenschap & Techniek' besteedt in zijn uitgave van juli 2004 uitgebreid aandacht aan dit verschijnsel. 'Decennialang zijn zeemansverhalen over monstergolven afgedaan als dronkemanspraat', schrijft redacteur Marcel Crok. 'De 26 meter hoge vloedgolf bij het Draupner-olieplatform in 1995 bracht daarin definitief verandering. Natuurkundige Peter Janssen denkt het fenomeen inmiddels aardig te begrijpen. Zijn golfmodel 'voorspelde' eerder dit jaar voor het eerst een monstergolf.'

Wie in het volledige, zeer uitgebreide artikel geïnteresseerd is gelieve contact op te nemen met de redactie van het blad. Telefoon 023 5183335.

Zoektocht naar de 'Hoorn'

De kop boven dit artikeltje is ook de naam van de 'Stichting Zoektocht naar de Hoorn'. Deze stichting ondersteunt, met historische gegevens en ingezameld geld, de Argentijnse archeologische expeditie die in een riviermond aan de kust van Patagonië onderzoek doet naar de resten van het scheepje 'Hoorn'.

De 'Hoorn' was de metgezel van de 'Eendracht' van Le Maire en Schouten. Het heeft de ronding van Kaap Hoorn niet kunnen meemaken want het verbrandde vlak daarvoor in de laatste verversingsplaats, Port Desire. Dit toen onbewoonde estuarium was genoemd naar het schip van de ontdekker (Cavendish). Later is die naam in het Spaans vertaald in Puerto Deseado. Over de oorzaak en gevolgen van de brand zijn onze lezers al ingelicht door de jaarpublikatie 2001. Nu gaat het om de resten en om de identificatie van de plaats van het ongeval. Dat laatste heeft niet veel moeite gekost. In de reisbeschrijvingen van Le Maire en Schouten komen kaartjes voor waarin de plek is aangegeven.

In de voorlopige conclusie van de Argentijnse ploeg wordt dan ook gesteld: "A vast section of the Deseado estuary was identified and recognized from the descriptions provided by the journals of Le Maire and Schouten. The Dutch sailors' surveying capacity and the accuracy of their geographical observations is remarkable". Aan resten is tot nu toe weinig aangetroffen: potscherven, metaalresten en een enkele pijpekop; het hout is verdwenen. Voor zover niet verbrand, zal het door latere bewoners zijn gebruikt of verstoekt. Het onderzoek wordt vervolgd en de 'Stichting Zoektocht' houdt ons goed op de hoogte. Het gaat bij de Argentijnse archeologische dienst ook niet alleen om artefacten. Die waren daar – gezien het door Le Maire en Schouten beschreven verzamelen van alle nog waardevolle resten – ook nauwelijks te verwachten. Het vinden van het graf van de 'Hoorn' is ook een boeiende bevestiging van

de geschreven geschiedenis, en de plek zelf daardoor een 'sitio historico'. Intussen heeft de gemeente Hoorn besloten om het onderzoek te ondersteunen met een bedrag van € 10 000.

NEDERLANDSE SCHEPEN ROND KAAP HOORN

Sinds drie maanden vindt een inventarisatie plaats van 19e eeuwse Nederlandse zeilschipreizen rond Kaap Hoorn. Die zijn slechts zeer gedeeltelijk bekend, zulks in tegenstelling tot bijvoorbeeld Amerikaanse, Duitse en Franse reizen. De Nederlandse oceaanaart was nu eenmaal primair op Oost- Indië gericht. In ver afgelegen en weinig bezochte gebieden raakten schepen al snel buiten het gezichtsveld van onze 'Zeevaarders' en ze zijn daardoor ook nu moeilijk meer te volgen. In het midden van de afgelopen zomer waren er bij onze documentatiecommissie slechts 25 reizen bekend. Dat werd voor de doelstelling en het werk van de Stichting veel te weinig geacht. Na drie maanden literatuur- en archiefonderzoek is het aantal nu toegenomen tot ruim honderd, waaronder enkele historische interessante gevallen. De aandacht is voorlopig vooral gericht op Chili omdat de schepen die in westelijke richting Kaap Hoorn rondden veelal Valparaiso aanliepen en omdat uit de Stille Zuidzee naar Europa terugkerende schepen dat dikwijls met een lading salpeter uit Chili deden. Voor onderzoek ter plaatse is contact gelegd met de Chileense Universidad Maritima, in Viña, waarvan twee studenten inmiddels begonnen zijn een halve dag per week oude dagbladen in Valparaiso door te nemen op scheepvaartberichten. Intussen is ook een chronologie in opbouw van de 19e eeuwse stormachtige economische en politieke ontwikkelingen aan de westkust van Zuid-Amerika. Die achtergrond moet de fluctuaties in de zeehandel op dat gebied begrijpelijker maken. Hoe het project zich verder zal ontwikkelen is in dit stadium nog niet duidelijk. Maar inmiddels is in de vaart onder Nederlandse vlag rond Kaap Hoorn belangrijk meer overzicht gekregen.

De ontdekking van 'Kaap Hoorn' - 2

DE 'COMPAGNIE TOT HOORN'

Tn 1578 was Francis Drake door Straat Magelaen gezeild en onmiddellijk na het bereiken van de Grote Oceaan door een storm tot 57° zuidwaarts gedreven.

Daar had hij meer water dan land gezien, zodat hij na thuiskomst het vermoeden uitte dat op die breedte de Atlantische en de Grote Oceaan rechtstreeks verbonden zouden zijn. Deze veronderstelling werd niet aan de grote klok gehangen. Voorzover toch bekend geworden, vond zij weinig geloof. Een van de weinigen die het idee in beeld brachten was de Vlaamse kaartgraveur Jodocus Hondius (Josse Hondt), die een tijd in Engeland had gewerkt en zich in 1593 in Amsterdam vestigde. Zijn kaarten, althans de paar waarop Drakes visie naar voren is gebracht, hadden geen invloed op het wereldbeeld van de gezaghebbende geografen. Wel zullen zij de interesse van de calculerende Le Maire hebben gehad, toen die zich in het bewuste gebied ging verdiepen. Een tekst in de latere beschrijving van de reis wijst in de richting van de Hondiuskaart van 1606. Le Maire heeft ook de verslagen bestudeerd van zeevaarders die na Drake door Straat Magelaen voeren. Vooral de indrukken van hen die nabij de oostelijke of westelijke ingang naar het zuiden verdaagd waren, zullen zijn aandacht hebben gekregen. Zijn conclusie na lezing was dat er een goede kans bestond om van de Atlantische Oceaan in de Grote Oceaan te komen zonder gebruik te maken van de aan de VOC voorbehouden Straat Magelaen. Een onderneming die een nieuwe weg ontsloot kon van de Staten-Generaal voor een aantal reizen het alleenrecht krijgen die te bevaren. Maar de Staten waren innig verbonden met de door hen gestichte Oost-Indische Compagnie. Die wilden zij niet beconcurreren zien.

Het was dus voor Le Maire zaak om in de doelstelling van de op te richten maatschappij een bestemming aan te geven die buiten het operatiegebied van de VOC lag. Het toeval kwam te hulp. In 1612 verscheen bij Hessel Gerritsz in Amsterdam een boekje over gedeeltelijk verkende routes ten noorden van Azië en Amerika naar de Grote Oceaan, gevolgd

door een juichende beschrijving van 'Australia del Espirito Santo'. De bedoeling van deze combinatie van onderwerpen was kennelijk om te laten zien tot welke rijkdommen het vinden van nieuwe wegen kon leiden. Zowel voor investeerders in een nieuwe expeditie als voor steunverleners van de overheid zal het geschrift een stimulans zijn geweest.

Het loflied op Australia del Espirito Santo was een vertaling uit Quiros' rekest aan de koning van Spanje om fondsen en mensen voor verdere exploratie en exploitatie te krijgen. Quiros schreef dat alle kostbare delfstoffen en gewenste gewassen in het door hem ontdekte gebied in overvloed te vinden waren. Spanje had in die jaren echter de handen vol aan de beheersing van Zuid-Amerika en streefde voorlopig niet naar verdere wingewesten. Hier lag derhalve een kans voor een Nederlandse onderneming. Le Maire stichtte in 1614 de Australe Compagnie. Die naam werd echter niet bekend gemaakt om tegenstanders geen aanwijzing te geven ten aanzien van het doelgebied. Men sprak slechts van de 'Compagnie tot Hoorn'. Medeoprichters/financiers had Le Maire niet in het hem vijandig gezinde Amsterdam gezocht, maar in de dichtbij gelegen havenstad Hoorn. Bewindvoerders werden, behalve Le Maire zelf, stadssecretaris Jan Clementsz Kies, schepen Jan Jansz Molenwerf, oud-burgemeester Pieter Clementsz Brouwer en koopman Cornelis Segertsz. De te volgen weg en de bestemming was alleen aan die ingewijden en enkele andere nauw betrokken personen bekend. Blijkens de zeven jaar later door Isaac le Maire geschreven Spieghel der Australische Navigatiën was het doel: '*...om een Passagie int Suyden te soecken, daer door te varen, en voorts de landen in de Suyt-Zee gheleghen, en voor desen onbekent, soo veel doenlick soude sijn, aen te doen en frequenteren*'. Van het begin af aan heeft echter de gedachte meegespeeld dat ook Oost-Indië op deze wijze buiten de voor de VOC gereserveerde routes om te bereiken was.

Als opperkoopman met het gezag over de expeditie werd Isaacs circa dertigjarige zoon Jacob aangesteld, die in het verleden reeds een reis naar Kaap de Goede Hoop had meegemaakt. Isaacs jongste zoon Daniël ging mee als assistent-koopman.

(wordt vervolgd)

'Des Hemels Zegen' - scheepsbrieven van Murk Lelsz 1803-1819

Tijdens het middagedeelte van de Jaarbijeenkomst op 17 oktober werd aan de voorzitter door onze begunstiger de heer Lels (Rotterdam) een exemplaar overhandigd van het boekje 'Des Hemels Zegen'. Hier volgen enige gegevens.

'...en wensche U Edele des Hemels Zegen'. Met die woorden eindigt kapitein Murk Lelsz (1749 -1843) veelal zijn brieven. De brieven staan in zijn kopieboek en dateren van 1803 tot 1819. Ze zijn gericht aan zijn patroon, aan zakenrelaties, aan vrienden en aan familieleden. De ruim 200 brieven vormen zowel zijn persoonlijk archief als financiële administratie. Murk is een geboren zeeman uit Friesland. Fortuinen heeft hij verdiend in de tijd dat de V.O.C.

floreerde. Maar in het begin van de 19e eeuw is het armoe troef. Het tijdperk van de V.O.C. is ten einde. De oorlogen tussen Frankrijk en Engeland over de handelsvrijheid op zee maken het voor de Hollandse koopvaarders vrijwel onmogelijk uit te varen. Zeelui zoals Murk zitten thuis, hopeloos verlegen om werk.

Het boek schetst aan de hand van de nagelaten scheepsbrieven een beeld van het moeilijke en tegelijk avontuurlijke leven van een zee kapitein die leeft in een wonderlijk tijdsgewricht.

'Des Hemels Zegen' door Dorine Verheyden-Lels. Illustraties van Tineke de Bruyn-Lelsz. ISBN 90 80 82 8629. Uitgeverij Hollaers van Elkerzee.

Prijs € 15,-. U kunt het ook bestellen via de Stichting (inclusief verzendkosten: € 17,50).

Aanwinsten bibliotheek Nieuws uit de Stichting

Rekening van Extra Onkosten en Schaden, gependeerd en geleden door kapitein G. Jakobs, voerende het Nederlandsch Fregatschip A.H. Van Tienhoven Sr., 1878.

Deze averijrekening hebben wij in langdurig bruikleen ontvangen van de heer F.H.von Lindern, nakomeling en naamgenoot van de 19e eeuwse gezagvoerder, werfeigenaar en reder F.H.von Lindern.

De eerste elf bladzijden bevatten een volledig verslag van de toedracht van het ongeval en de daarna genomen maatregelen tot behoud van het schip, w.o. het plaatsen van een noodtuig om een reparatiehaven te bereiken en het verblijf aldaar. Daarop volgt de lijst van 76 ladingeigenaren en de door hen verschepte goederen met bijbehorende waarden. In het laatste deel van het boek worden naar de "dragende waarden" de in averij-grosse (dus in het gemeenschappelijk belang) gemaakte kosten omgeslagen over de eigenaren.

Dit geschrift vormt een inzicht gevend voorbeeld van een complete averijrekening uit de zeiltijd. Door de gedrukte en gebonden vorm is het bovendien overzichtelijk en goed leesbaar. Wij zijn de eigenaar dankbaar voor dit interessante bruikleen.

Van de de Chileense 'Cofradia de los Capitanes del Cabo de Hornos', ontvingen wij een bundel meteorologische bescheiden die in het Nederlands zijn vertaald door onze (kamer) gastheer Ramon du Pré en samengevoegd door Jaap Molenaar.

De bundel omvat een klimatologisch overzicht voor de Vuurland-archipel (1990) alsmede van depressiebanen in Straat Drake (1995); voorts het verslag van een vaart (2004) door Straat Magelaen door het Amerikaanse vliegdekschip 'Ronald Reagan' (330 meter lang) en een overzichtje van de door gemiddeld betere weersomstandigheden in aantal toegenomen toeristische landingen op Kaap-Hoorneiland in de afgelopen tien jaar.

Verskillende kopieën hebben reeds hun weg gevonden naar geïnteresseerden, zoals de Enkhuizer Zeevaartschool en schippers van Nederlandse chartervaartuigen die dit gebied bevaren. Voor de welwillende toezending van deze stukken danken wij vice-admiraal Roberto Benavente, voorzitter van 'Cofradia'.

Zeekaart ('overzeiler'): 'South Atlantic Ocean' en gepubliceerd door Ch. Wilson (late Norie & Wilson) in 1868 (eerste druk 1856).

Afmetingen 100 x 130 cm. Inzetten van zes detailkaartjes van veel aangelopen redes en havens. Zeven landverkenningen, negen grootcirkel- en composite-tracks. In potlood ingetekend routes van een tiental gemaakte reizen, waarvan twee van de Platarivier rond Kaap Hoorn naar Lima (1869 en 18??) met een moeizame ronding van 35 dagen en een relatief gemakkelijke van 16 dagen. Twee terugreizen, waarvan één vreemd genoeg niet terugleidde naar de Noord-Atlantische Oceaan maar op 40° Zuidere breedte naar de Indische Oceaan. Met wat voor lading en bestemming, zo vragen wij ons af. Koper voor Brits-Indië? Elk document leert ons en elk document werpt nieuwe vragen op. Wij danken de schenker, mr. J.Th.J. Schaper te Hoorn, voor deze 'doorleefde' kaart, die intussen door de boekbinder/restaurateur aan de achterzijde met linnen is gedubbeled.

NIEUWE BEGUNSTIGERS

Tot 1 december 2004 mochten wij de volgende nieuwe begunstigers begroeten:

C.J. Bottemanne, Heiloo; C.P.J.M. van Straaten, Groesbeek; D.H. de Haan, Gameren; R.B.P. Rentinck, Sommelsdijk; G.N. Tessel, Monnickendam; H.Tromp, Sleenwijk; Mevr. H. Pieperiet van Bon-Wiebes, Schiermonnikoog; D.Broeder, Broek in Waterland; R.J.Finson, Amsterdam; D.M.Homan, Velsbroek; N.C. van der Leeuw, Rotterdam; J. Hadders, Niedenstein (D); Mr. Drs. Th.M. Handstede, Rotterdam; F.H.C. Drontmann, Andijk; Th.A. Erb, Haarlem; mevr. I.O.Bak-Simon, Hilversum; R.C.Pronk, Venhuizen; J.F. Scholten, Aalsmeer; J. van Slooten, Amsterdam; S. Petiger, Wassenaar en W. van Klink, Wassenaar. Het aantal opzeggingen in dezelfde periode bedraagt 14. Het aantal begunstigers is daarmee gekomen op 464.

Door overlijden ontvielen ons de heer K. Suyk te Heiloo, de heer S. Hellenberg te Oosthuizen, de heer B.J.M. Kroon te IJlst, en mevr. B. Beyers-Van Gils te Barendrecht. *Mogen zij rusten in vrede.*

VERMIST...

De volgende begunstigers zijn verhuisd en hebben verzuimd hun nieuwe adres aan de stichting te zenden. Het gaat om de heren F.E. Gombert ('s-Hertogenbosch), J.W.B. ter Hennepe (Cuyk), C. de Jong (Bergambacht) en P. Spijker (Callantsoog). Indien u een van deze heren kent, wilt u ze dan verzoeken hun nieuwe adres aan het secretariaat op te geven?

SOCIËTEITSBIJENKOMSTEN WACHTLOPERS

Op 10 november j.l. werd met de wachtlopers teruggekeken op het seizoen 2004.

Ruim 1000 bezoekers kwamen tijdens de openstellingen en daarnaast hebben in het kader van Rondje Cultuur zo'n 500 scholieren van HAVO, VWO en VMBO ons klassikaal bezocht. Tijdens de evaluatiebijeenkomst werd door Jaap Molenaar een presentatie gehouden van een onlangs gehouden cruise naar de eilanden Jan Mayen en Spitsbergen. De bijeenkomst werd besloten met "Schoot Aan" en lunch voor belangstellenden. Voor 2005 zijn de volgende data voor sociëteitsbijeenkomsten vastgelegd: 19 januari, 16 februari en 16 maart.

STICHTING NEDERLANDSE KAAP HOORN-VAARDERS

Bezoekadres

Achterom 17, Hoorn (*Oudheidkamer*), tel. 0229 215 964

De Oudheidkamer is geopend van 1 april t/m 30 september op woensdag van 11.00 tot 16.00 uur; van 1 juli t/m 31 augustus ook op zondag van 13.00 tot 16.00 uur. Daarnaast voor groepen alleen op afspraak.

Secretariaat

Postbus 1016, 1620 KA Hoorn

Bestuur: R.J. de Jong (voorzitter)	tel. 072 5118590
G. van der Meer (secretaris)	tel. 0229 245443
Ph. Sollman (penningmeester)	tel. 0229 230028
K. van Louvezijn (alg. zaken)	tel. 0229 246960
D.P. Keizer (collectiecië.)	tel. 020 4194250

E-mail: info@kaaphoornvaarders.nl

Website: www.kaaphoornvaarders.nl

*Het bestuur
wenst alle
begunstigers
prettige
kerstdagen
en een
gezond en
voorspoedig
2005 toe!*

